

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ

Н. Р. Вітюк,

*кандидат психологічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Проведення молоддю здорового способу життя є актуальною соціальною та психологічною проблемою сьогодення. Постійне розширення ринку спиртних напоїв, їх відносно невисока вартість у нашій країні та широкий асортимент, маніпулятивна реклама алкоголю стають чинниками зацікавлення й раннього початку вживання спиртних напоїв молодим поколінням. Разом з тим сучасні медики й психологи зауважують, що в силу вікових психологічних та анатомо-фізіологічних особливостей, молодий організм звикає до алкогольних напоїв значно швидше, ніж на пізніших етапах онтогенезу. Відтак психологічний аналіз ставлення студентської молоді до вживання спиртних напоїв, яке ми розглядаємо як одну з детермінант формування психологічної залежності або незалежності людини від алкоголю, є актуальним завданням психологічної науки й практики.

Мета нашого дослідження – визначити особливості ставлення студентської молоді до вживання алкоголю й аналіз психологічних чинників формування цього ставлення.

В якості теоретико-методологічної основи дослідження проблеми ставлення молоді до алкоголю нами використовується концепція В.М.Мясищева, згідно якої ставлення є однією з форм відображення людиною дійсності, системою індивідуальних, усвідомлених, вибіркових зв'язків особистості з різними сторонами дійсності. Ставлення ґрунтуються на досвіді, виявляються в діях, реакціях і переживаннях [4]. Характер ставлення індивіда до алкоголю зумовлює виникнення або відсутність потреби в ньому, специфіку оцінок об'єкта пізнання, пов'язаного із вживанням спиртних напоїв, а також відповідну поведінкову активність.

В структурі ставлення особистості до алкоголю ми розрізняємо такі компоненти: мотиваційний (система стимулів до дій стосовно вживання алкоголю, які пов'язані із задоволенням певних людських потреб), когнітивний (включає знання людини про спиртні напої, їх склад, усвідомлення наслідків впливу алкоголю на людський організм, розуміння

ризиком виникнення залежності від спиртних напоїв тощо), емоційний (комплекс позитивних і негативних оцінок, реакцій, почуттів, які виникають внаслідок зіткнення індивіда з різноманітними ситуаціями, пов'язаними із вживанням спиртних напоїв), поведінковий (виявляє схильність і готовність індивіда до вироблення й дотримання певної стратегії поведінки в життєвих ситуаціях, пов'язаних із вживанням алкоголю).

З метою з'ясування характеру та психологічних чинників ставлення студентської молоді до вживання алкоголю нами у 2019 рр. проводилося емпіричне дослідження. Вибірка досліджуваних включала 71 студента (31 – чоловічої статі, 40 – жіночої) з різних вищих навчальних закладів м. Івано-Франківська. Збір даних проводився методом письмового опитування (анкетування). Ми розробили анкету, питання якої були згруповані відповідно до таких змістових критеріїв: ставлення студентської молоді до алкоголю, схильність до вживання спиртних напоїв, психологічні чинники вживання алкоголю, усвідомлення наслідків алкогольного сп'яніння та залежності від алкоголю. Зібрані емпіричні дані підлягали кількісному та якісному аналізу.

Отримані нами результати анкетування засвідчили, що більшість опитаних нами студентів (77,8%) до алкоголю ставляться нейтрально, 15,2% – різко негативно, і тільки 5% – позитивно. На запитання «Чим для вас є алкоголь? З чим він асоціюється?» наші респонденти дали такі відповіді: засіб для хорошого проведення часу (про це вказали 35,2% респондентів), неодмінний елемент застілля (14,1%), засіб, що дозволяє заспокоїтися в стресовій ситуації, розслабитися (31%), надає впевненості (2,8%), антисептик (6,3%), отрута (3,1%).

Згідно отриманих даних, алкогольні напої вживають 90,1% студентів. Зовсім не вживають спиртні напої тільки 9,9% опитаних. Причому більш детальний аналіз одержаних емпіричних даних показав, що 10,9% студентів, які вживають алкоголь, насправді ставляться до нього різко негативно. Позитивне ж ставлення до алкоголю виявили тільки 7,8% з цієї групи опитаних. Такі показники дозволяють зробити висновок про наявність у значній кількості студентів конфлікту між емоційною та поведінковою складовими їх ставлення до алкоголю і припустити, що вживання ними спиртних напоїв є вираженням нестійкості власної позиції в цьому питанні та виявом зовнішньої конформності. Усі опитані нами студенти, які взагалі не вживають алкоголь, ставляться до нього різко

негативно. Зіставлення отриманих результатів за критерієм статі показало, що з числа усіх опитаних алкоголь вживають 85,9% юнаків і 92,5% дівчат.

Більшість студентів з числа тих, які вживають алкогольні напої, стверджують, що роблять це на свята або з приводу важливих подій у житті (62,5%). Принаймні раз на тиждень або й частіше спиртне вживають 15,6% опитаних з цієї діагностичної групи студентів. Орієнтовно раз на місяць алкоголь вживають 20,5% респондентів із цієї групи.

Юнаки й дівчата вживають як слабоалкогольні напої, так і напої з високим градусом. Зокрема, студенти віддають перевагу таким напоям, як сухе вино (45,3%), столове вино (31,3%), пиво (32,8%), коньяк (20,3%), віскі (18,8%), горілка й самогон (14,1%), бренді (7,8%), ром (6,3%), джин-тонік (3,1%). При цьому на запитання анкети «Чи вважають батьки, що Ви занадто багато випиваєте?» 21,9 % студентів з тих, що періодично вживають алкогольні напої, дали ствердні відповіді. Стільки ж респондентів вказали на те, що і їхні друзі також зауважують їм на надмірне вживання спиртного. Означене є тривожним показником, який вказує на ймовірність розвитку залежності цих осіб (фактично, п'ятої частини опитаних) від алкоголю.

Важливим в контексті нашого дослідження було вивчення мотиваційного аспекту ставлення молоді до алкоголю. Студенти вживають спиртні напої здебільшого з нагоди святкування важливих подій у своєму житті (71,9%), за компанію з друзями (51,6%), для гарного настрою і зняття емоційної або фізичної напруги (35,9%). Значно рідше молодь вдається до алкоголю при появі проблем, сімейних негараздів, нудьги, самотності (4,7%), вживає його як засіб від застуди (3,1%), а також щоб не здаватися оточенню слабким і не бути висміяним (3,1%). 4,7% опитаних зауважили, що, попри своє небажання, змушені вживати алкоголь, оскільки їм незручно відмовитися, коли їх пригощають. Також зрідка у відповідях на питання анкети звучали такі причини для вживання алкогольних напоїв, як «подобаються смакові відчуття», «наслідування близьких друзів», «це круто» та інші.

Таким чином, приходимо до висновку про те, що більшість студентів сприймають алкоголь насамперед як атрибут проведення дозвілля й засіб для зняття емоційної напруги, елемент народної культури, який є необхідним для відзначення особливих подій у житті. Підтримується студентами й стереотип про те, що алкоголь є засобом, який допомагає зближенню співрозмовників.

Студенти загалом усвідомлюють психологічні й фізіологічні наслідки надмірного вживання алкоголю, до яких вони відносять неадекватну поведінку, емоційні розлади, зниження самоконтролю, порушення координації рухів, некритичне мислення, виникнення залежності й серйозних захворювань, проблеми в сім'ї, виникнення перешкод для професійної самореалізації та інше. Алкоголізм, в розумінні студентів, – це шкідлива звичка, залежність, результат слабкої сили волі, пасивності у житті, хвороба, якої потрібно позбутися. Молодь, що вживає значну кількість алкоголю, здійснює усвідомлений вибір ризику для власного здоров'я, розглядаючи спиртне як засіб для міжособистісного контакту, афіліації, боротьби зі стресом, розслаблення, психічного захисту.

До людей, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння, опитані нами студенти ставляться досить негативно, навіть якщо самі вживають алкоголь. Зокрема, про це зауважили 73,4% тих, які вживають спиртне, і усі 100% респондентів, які не вживають спиртні напої. Байдуже/нейтрально до осіб, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння, ставляться лише 26,6% респондентів, які й самі вживають алкоголь. Жоден з опитаних студентів не вказав на своє позитивне ставлення до нетверезих.

59,4% осіб з числа тих, які вживають спиртні напої, зізналися, що в їх найближчому оточенні (родина, друзі) є особи, які зловживають алкоголем. Потрапляючи в товариство, де нормою й навіть цінністю є розпивання алкоголю з будь-якого приводу й без приводу, молода людина нерідко й сама поступово прилучається до такого способу взаємодії й структурування часу. Натомість 100% тих студентів, які не вживають алкоголю, вказали на відсутність в їх найближчому колі осіб, які зловживають спиртним.

Висновки. Молодь виявляє здебільшого нейтральне ставлення щодо алкоголю загалом, але до людей, які перебувають в стані алкогольного сп'яніння, більшість юнаків і дівчат ставляться різко негативно. Дев'ять з кожних десяти опитаних нами студентів вживають спиртні напої. Усі вони достатньо поінформовані про шкоду надмірного вживання алкогольних напоїв здоров'ю людини. При цьому, принаймні, кожен шостий з тих осіб, які вживають алкоголь, схильні до виникнення залежності від нього. Особливу увагу звертає на себе тенденція активного вживання алкоголю серед дівчат.

Виявлено наявність суперечностей між різними складовими ставлення студентів до алкоголю, на ґрунті чого у них можуть виникати когнітивні, мотиваційні та адаптаційні внутрішньоособистісні конфлікти.

На ставлення молоді до вживання алкоголю впливають такі психологічні чинники: потреба в отриманні соціального визнання, поваги з боку оточуючих, потреба в позитивних емоціях (бажання підняти настрій, підбадьоритися, забути про проблеми) та зниженні емоційної напруги, стереотипи застільної культури щодо споживання спиртних напоїв під час свят і відзначення важливих подій у житті, наслідування прикладу родичів або друзів, рівень конформності особистості.

Тому вживанню алкоголю студентською молоддю необхідно протиставити альтернативну поведінку, підґрунтям якої має бути формування ставлення до здоров'я як термінальної цінності особистості і здорового способу життя як інструментальної цінності. Враховуючи результати проведеного нами емпіричного дослідження, систему заходів щодо запобігання розвитку у молоді схильності до вживання алкоголю варто спрямувати на навчання юнацтва конструктивним технікам раціоналізації негативних емоцій, вироблення культури міжособистісної взаємодії та структурування часу без розпивання алкоголю, а також розвиток комунікативних здібностей. Безумовно, ці напрями психологічної роботи слід реалізовувати паралельно з інформуванням дітей і молоді про особливості впливу алкоголю на фізичне й психічне здоров'я людини.

Література

1. Мясищев В. Н. Психология отношений / Под ред. А. А. Бодалева. Москва : Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995. 356 с.